

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:29.01.2020 ✓Accepted/Kabul:09.03.2020

DOI:10.30794/pausbed.681975

Araştırma Makalesi/ Research Article

Yıldırım, N. (2020). "V. A. Sollogub'un "Tarantas" Adlı Eserinin Işığında 1840'lı Yılların Rusya'sına Bir Bakış" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 38, Denizli, s. 193-200.

V. A. SOLLOGUB'UN "TARANTAS" ADLI ESERİNİN IŞIĞINDA 1840'LI YILLARIN RUSYA'SINA BİR BAKIŞ*

Nejla YILDIRIM**

Özet

Rusya'nın gelişme yollarının belirlenmesi konusunda 1840'lı yıllar Rus düşünce tarihinde ideolojik tartışmaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Söz konusu dönemde, Rusya'nın Batı'nın izlediği yolu izlemesi gerektiğini savunan Batıcılar ile Ortodoksluğa ve eski Rus köylü birliği düzenine geri dönülmesi gerektiğini savunan Slavcılar arasında tartışmalar yaşanmıştır. İdeolojik tartışmaların yaşandığı 1840'lı yıllar, aynı zamanda Doğalcı Okulun da Rus edebiyatına damgasını vurduğu yıllar olmuştur. Romantizmden gerçekçiliğe geçiş döneminde kurulan okulun kurucusu Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852), kuramcısı ise Vissarion Grigoryeviç Belinski (1811-1848) olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı da Doğalcı Okul yazarlarından biri olan Vladimir Aleksandroviç Sollogub'un (1813-1882) "Tarantas" (Tarantas) adlı eserinin ışığında 1840'lı yılların Rusya'sında yaşanan ideolojik tartışmaları, sosyal, ekonomik ve ahlaksal koşulları ele almaktır. Söz konusu eserin incelenmesinde ise sosyo-tarihsel yöntem kullanılmıştır. Bu çalışma sonunda da Sollogub'un "Tarantas" ının 1840'lı yılların Rusya'sında yaşanan ideolojik tartışmalara, sosyal, ekonomik ve ahlaksal koşullara ışık tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: 19. Yüzyıl Rus Edebiyatı, Vladimir Aleksandroviç Sollogub, Tarantas, Slavcılık, Batıcılık.

A LOOK AT RUSSIA IN THE 1840S IN THE LIGHT OF V. A. SOLLOGUB'S "TARANTAS"

Abstract

The 1840s was a period which ideological debates took place in the history of Russian thought on the determination of the development paths of Russia. In the mentioned period, there were debates between Westernists who advocated that Russia should follow the way of the West and Slavs who advocated the return to Orthodox and old Russian peasant organization. The 1840s, in which ideological debates took place, was also a period when the Natural School marked the Russian literature. The Natural School was founded in transition period from romanticism to realism, and Nikolai Vasilyevich Gogol (1809-1852) was considered to be the founder of the Natural School, and Vissarion Grigoryevich Belinsky (1811-1848) was considered to be the theorist of the Natural School. In this context, the aim of this study is to examine ideological debates, social, economical and moral conditions of Russia in the 1840s in the light of Vladimir Alexandrovich Sollogub's (1813-1882) "Tarantas" (Tarantas), who was one of the writers of the Natural School. In the examination of the mentioned work, socio-historical method was used. At the end of this study, it comes to the conclusion that Sollogub's "Tarantas" shed light on ideological debates, social, economical and moral conditions of Russia in the 1840s.

Keywords: 19th Century Russian Literature, Vladimir Alexandrovich Sollogub, Tarantas, Slavism, Westernism

* Bu çalışma, 25-27 Ekim 2018 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen V. Uluslararası Filoloji Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilerek makaleye dönüştürülmüş halidir.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, İSTANBUL.
e-posta:yildirim-nejla@hotmail.com, (orcid.org/0000-0001-7582-3528)

GİRİŞ

19. yüzyıl, Rus edebiyatının “altın çağı” olarak adlandırılır. Siyasi ve felsefi düşüncelere, otokrasiye, sıkı sansüre rağmen gelişen Rus edebiyatı hem dünya çapında bir edebiyat olmayı başarır hem de Rusya’nın içinde bulunduğu siyasi, toplumsal, ekonomik ve ahlaksal sorunlarına kayıtsız kalmaz. Edebiyat alanında yaşanan gelişmelerin yanı sıra Rusya’da sanat, bilim ve eğitim alanlarında da gelişmeler yaşanmaya devam eder. Söz konusu alanlarda yaşanan gelişmelere rağmen 19. yüzyıl Rusya’sında siyasi ve ekonomik sorunların da devam ettiği görülür. I. Petro (1682-1725) ve II. Katerina’nın (1762-1796) yönetimleri sırasında Rusya’nın ilerlemesini sağlayan mutlakiyetçi yönetim (Olçay, 2003: 9) ve 16. yüzyılda Çar Boris Godunov’un (1598-1605) yönetimi sırasında Rusya’da kesin bir şekilde yerleşen toprak köleliği sistemi Rusya’nın gelişmesini engelleyen iki önemli etken olarak ön plana çıkar. Fransız Devrimi’nin düşüncelerinden etkilenen soylu subay ve aydınlar baskıcı Çar yönetimine ve toprak köleliği sistemine karşı olup, Çar’ın yetkilerinin bir anayasayla sınırlandırılmasını ve toprak köleliği sisteminin kaldırılmasını ister. Bu düşünceyle hareket eden bir grup Rus subay ve aydın da 14 Aralık 1825 yılında tahta çıkan Çar I. Nikolay’ın (1825-1855) taç giyme töreninde isyan başlatır. Aralıkçılar Ayaklanması (Vostaniye Dekabristov) olarak adlandırılan bu hareket, I. Nikolay tarafından askeri kuvvetle bastırılır. Aralıkçılar Ayaklanması’na katılanlar tutuklanır. Tutuklanılardan bazıları idam edilir, bazıları ise Sibiry’a ve Kafkasya’ya sürgüne gönderilir.

Başarısızlıkla sonuçlanan Aralıkçılar Ayaklanması’ndan sonra baskıcı bir yönetim uygulayan I. Nikolay, Rusya’yı bir polis devletine dönüştürür. Mutlakiyetçi yönetimini korumak ve sağlamlaştırmak amacıyla da gizli bir devlet kuruluşu olan, siyasi muhaliflerin ve gizli cemiyetlerin izini süren 3. Şube’yi kurar. I. Nikolay’ın mutlakiyetçi yönetimini korumak ve sağlamlaştırmak amacıyla 3. Şube’nin yanı sıra 1832 yılında Sergey Semyonoviç Uvarov (1786-1855) tarafından Ortodoksluk, otokrasi ve halkçılık ilkelerinden oluşan Resmi Halkçılık Kuramı (Teoriya Ofitsialnoy Narodnosti) yaratılır. Söz konusu ilkelerin ön plana çıkartılmasıyla Çar, hem vatanseverliğin pekiştirilmesini hem de Rus tarihçi Yevgeni Vladimiroviç Pçelov’un “Rusya’nın Hükümdarları” (Monarhi Rossii) adlı eserinde de belirttiği üzere Fransız Devrimi’nin ve Avrupa’da yayılmaya başlayan milliyetçilik hareketlerinin önüne geçmeyi planlar (Pçelov, 2003: 492).

Rusya’nın kurtuluşu için öne sürülen Resmi Halkçılık Kuramı’nı Rus aydınları kabul etmez çünkü onlar için Rusya’nın geleceği ve ülkenin gelişme yollarının belirlenmesi konuları hayati bir önem taşır. 1840’lı yıllarda da Rus aydınlarının konuya yaklaşımlarında iki farklı görüş ortaya çıkar. İlki Rusya’nın Batı’nın izlediği yolu takip etmesi gerektiğine inanan ve öncüleri arasında Vissarion Grigoryeviç Belinski (1811-1848), Aleksandr İvanoviç Hertsen (1812-1870), Konstantin Dmitriyeviç Kavelin (1818-1885) gibi isimlerin bulunduğu Batıcılar, ikincisi ise Rusya’nın I. Petro dönemi öncesi özgün ahlaki ve dini ilkelerini izlemesi gerektiğine inanan ve öncüleri arasında Konstantin Sergeyeviç Aksakov (1817-1860), İvan Vasilyeviç Kireyevski (1806-1856), Aleksey Stepanoviç Homyakov (1804-1860) gibi isimlerin yer aldığı Slavcılardır. Rejime karşı duyulan memnuniyetsizlik ise iki yönelişin de birleştiği tek noktadır (Olçay, 2003: 24).

İdeolojik tartışmaların yaşandığı 1840’lı yıllar, aynı zamanda Doğalcı Okulun da Rus edebiyatında en etkili olduğu yıllardır. Romantizmden gerçekçiliğe geçiş döneminde kurulan Doğalcı Okulun kurucusu Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852), kuramcısı ise Belinski olarak kabul edilir. Fyodor Mihayloviç Dostoyevski (1821-1881), Hertsen, Dmitri Vasilyeviç Grigoroviç (1822-1899), İvan İvanoviç Panayev (1812-1862), Aleksandr Vasilyeviç Drujinin (1824-1864), Vladimir Aleksandroviç Sollogub (1813-1882) gibi dönemin önde gelen yazarları “Çağdaş” (Sovremennik) ve “Anavatan Notları” (Oteçestvenniye Zapiski) adlı dergilerin çatısı altında toplanırlar. Eserlerinde de dönemin sosyal şartları altında ezilen insanlarını, zanaatkarlarını, taşra yaşamını ve toplumsal çelişkileri içinde barındıran Sankt Peterburg kentini ele alırlar.

1. VLADİMİR ALEKSANDROVİÇ SOLLOGUB’UN YAŞAMI, ESERLERİ VE “TARANTAS”

1813 yılında Sankt Peterburg’da dünyaya gelen Vladimir Sollogub’un büyükbabası II. Katerina döneminde Rusya’ya yerleşen Polonyalı aristokrat bir aileden gelir. Yazarın babası Aleksandr İvanoviç Sollogub Sankt Peterburg sosyete çevresinde büyük bir şöhrete sahiptir. Annesi Sofya İvanovna ise Çar I. Aleksandr ve Rus şair ve yazar Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837) ile arkadaştır.

İlk eğitimini evde alan Sollogub, Puşkin, İvan Aleksandroviç Krılov (1769-1844), Karl Pavloviç Bryullov (1799-

1852) gibi edebiyat ve sanat dünyasının önemli isimleri ile tanışır. Sosyete çevresini çok iyi tanıyan yazar, eserlerinde bu çevreyi ele alır. Sollogub, üniversiteden mezun olduktan sonra da Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başlar fakat kısa bir süre sonra mesleğini bırakarak edebiyata yönelir. İlk öyküleri "Üç Damat" (Tri Jeniha) ve "İki Öğrenci" (Dva Studenta) 1837 yılında "Çağdaş" dergisinde yayımlanır. 1839 yılında yayımlanan "İki Galoşun Hikâyesi" (İstoriya Dvuh Kaloş) adlı öyküsüyle eleştirmenlerin dikkatini çeker. 1840'lı yıllarda da toplumsal içerikli öyküler yazmaya başlayan yazarın yazmış olduğu öyküler arasında "Büyük Işık" (Bolşoy Svet, 1840), "Ayl" (Medved, 1841), "Aslan" (Lev, 1841), "Balo" (Bal, 1845) gibi öyküler yer alır. Yazarın toplumsal karakter içeren diğer öyküleri arasında ise "Seryoja" (Seryoja, 1838), "Eczacının Karısı" (Aptekarşa, 1841), "Tipi" (Metel, 1849), "Yaşlı Kadın" (Staruşka, 1850) bulunur (Cornwell, 1988: 62).

Sollogub'un en iyi bilinen eseri "Tarantas" ın (Tarantas) ilk yedi bölümü 1840 yılında, tamamı ise 1845 yılında yayımlanır. Farklı türlerde eserler kaleme alan Sollogub, önce uzun öyküler yazar. 1850'lilerde bu türü terk ederek anlatı şiire, tarihe ve tiyatroya yönelir. 1856 yılında yazar saray tarihçisi unvanını alır. İki yıl sonra ise Avrupa tiyatrosu konusunda eğitim alması için Avrupa'ya gönderilir. Yaşamının sonlarına doğru nükteli ve bilgilendirici anı yazıları kaleme alan Sollogub, 1882 yılında Hamburg'da hayata gözlerini yumar (Cornwell, 1988: 61).

Çalışmamızın konusunu oluşturan, Rusya'nın kendisini anlatan, Slavcılık (Slavyanofilstvo) ve Batıcılık (Zapadničestvo) akımları çerçevesinde şekillenen, günümüz okuru tarafından çok fazla bilinmeyen Sollogub'un "Tarantas" adlı eseri ise 19. yüzyıl Rusya'sında çok büyük ses getirir. Dönemin edebiyat eleştirmenlerinden Belinski de eserle ilgili 6 Şubat 1846 yılında Hertsen'e şu satırları yazar: "*Rusya'da sadece üç kitap bu kadar korkutucuydu: Ölü Canlar, Tarantas ve Peterburg Derlemesi.*" (Nemzer, 1982: 1).

Söz konusu eserin ilk yedi bölümü 1840 yılının Ekim ayında "Anayurt Notları" nda yayımlanmadan önce ise edebiyat çevrelerinde tartışmalara yol açar. Rus şair Pyotr Andreyeviç Vyazemski (1792-1878) 13 Şubat 1840 yılında akrabalarına eserle ilgili şu satırları yazar: "*Grigori Gagarin ile birlikte Rusya'yı dolaşan Sollogub, yolculuk izlenimlerini "Tarantas" adı altında basmaya hazırlanıyor. Henüz görmedim fakat Gagarin'in kitap illüstrasyonlarının oldukça çarpıcı olduğu söyleniyor.*" (Nemzer, 1982: 4).

1843 yılının sonbaharı ve 1844 yılının kışında Fransa'nın Nice kentinde bulunan Sollogub, orada Gogol ile karşılaşır. Gogol, "Ölü Canlar"ın (Myortviye Duşi) yeni basımının etkisi altında olduğundan Sollogub "Tarantas" ın el yazmalarını Gogol ile paylaşmaz. Daha sonraki yıllarda eseri okuyan Gogol'un eser ile ilgili düşünceleri de bilinmemektedir. Yazar, Sankt Peterburg'a döndükten sonra ise evleri başkentinde edebiyat merkezi haline gelir. Rus şair Vladimir Andreyeviç Jukovski (1783-1852) de kaleme aldığı eğlenceli mektubunda eserle ilgili şu değerlendirmeler de bulunur: "*Tekerleri biraz zarar görmesine rağmen "Tarantas" sansürden geçti. Gagarin'in resmettiği on dört resimle birlikte Sollogub, eserini baskıya verdi.*" (Gorskaya, <http://artpolitinfo.ru>).

31 Mart 1845 yılında "Kuzey Arısı" nda (Severnaya Pçela) yayımlanan eser ile ilgili yayımcı Faddey Venediktoviç Bulgarin de "Her Telden" (Vsyakaya Vsyaçi) dergisine eserle ilgili şu değerlendirmelerde bulunur: "*Bu ne bir öykü, ne de bir roman, öyküler ele gelebilecek her şey hakkında: Maddesellik, bilim kurgu, gerçek ve kurgu. Hikâye ise oldukça güzel...*" (Gorskaya, <http://artpolitinfo.ru>).

Türkan Olcay'ın "Rus Edebiyatında Doğalcı Okul" adlı eserinde de belirttiği üzere 19. yüzyıl edebiyatında yolculuk izlenimleri biçiminde eserler yazmak yaygın olduğundan Sollogub eserini bu tarzda kaleme alır. Bu anlatım tarzı Sollogub'a Rusya'nın panoramik bir tablosunu çizmesine yardımcı olur (Olcay, 2003: 140). Sovyet ve Rus edebiyat eleştirmeni Andrey Semyonoviç Nemzer de "Vladimir Sollogub ve Onun Esas Kitabı" (Vladimir Sollogub i Yego Glavnaya Kniga) adlı çalışmasında Sollogub'un eseri için, Rusya'yı dolaşmasının onu salon kültüründen uzaklaştırarak felsefi ve tarihi sorunlara yaklaştırdığına vurgu yapar (Nemzer, 1982: 4). Yolculuk izlenimleri biçiminde yazılan bu öykü yirmi bölümden oluşur ve öykünün kompozisyonu dönemin siyasi, toplumsal ve ahlaksal gerçeklerine dayanır.

2. "TARANTAS" IN IŞIĞINDA 1840'LI YILLARIN RUSYA'SINA BİR BAKIŞ

Öykü, öykünün ana kahramanlarından biri olan Vasili İvanoviç'in okura tanıtılmasıyla başlar. Vasili İvanoviç, Kazan kentinden gelen ellili yaşlarda, kısa boylu, şişman, dar kafalı, cahil bir toprak sahibidir. Daha sonra da

öykünün diğer ana kahramanı olan İvan Vasilyeviç okura tanıtılır. İvan Vasilyeviç, Slavcıların görüşünü temsil eden, Avrupa'dan yeni dönen ve Avrupalılar gibi giyinen, Rus yaşamının ulusal özgünlüğünü bulmak isteyen bir kişidir.

Vasili İvanoviç ve İvan Vasilyeviç, Moskova'da Tverskaya caddesinde tesadüfen karşılaşırlar. İvan Vasilyeviç yurtdışından yeni döndüğü ve üzerinde çok fazla parası olmadığı için Vasili İvanoviç, İvan Vasilyeviç'i Kazan'a götürmeyi teklif eder ve genç adam bu teklifi kabul eder. Moskova'dan Kazan'a kadar sürecek bu yolculuk Vasili İvanoviç'in tarantası¹ ile gerçekleşir.

İvan Vasilyeviç, Avrupa'yı dolaştıktan, toplumun farklı sınıflarından gelen insanlarını gördükten ve onların konuşmalarını dinledikten sonra Rusya'nın birçok konuda ne kadar büyük ve güzel olduğunu keşfeder. Rus olmakla gurur duyar ve kalbinde Rusya'ya karşı sevgi beslemeye başlar. Rusya'ya döndükten sonra da Rusya'yı inceleme ve Rusya'nın özgünlüğünü ortaya çıkarma arzusu belirir. Vasili İvanoviç ile Moskova'dan Kazan'a (hemen hemen bütün Orta Rusya) kadar yapacağı yolculuğun ülkesini tanımak için iyi bir fırsat olacağını düşünür ve bu yolculuğu yolculuk izlenimleri adı altında kaleme almak ister. İvan Vasilyeviç, o dönemde yabancı ülkelerde yolculuk izlenimlerini kaleme alıp yayımlamanın yaygın olduğunu söyler. Diğer yandan da yabancı ülkelerde kaleme alınan yolculuk izlenimlerinin birbirinin tekrarı olduğu için herkes tarafından ezbere bilindiğini ve faydalı olmadığını dile getirir. Ülkesine faydalı olmak isteyen genç adam yolculuk izlenimlerinin gerçeklerle beslenirse herkes için faydalı olacağını düşünür. Bu bağlamda da yol boyunca göreceği faydalı olacak her şeyi not almaya karar verir.

İvan Vasilyeviç öykünün ilk bölümü "Karşılaşma" da (Vstreça) rütbeye önem veren, insana insan olduğu için değer vermeyen Rusya'yı eleştirir. İnsanları rütbesine göre değerlendirmenin kökeni ise herkesi hiyerarşik bir düzene sokmak isteyen I. Petro'nun 1722 yılında Danimarka'dakine benzer bir Rütbeler Tablosu ilan etmesine dayanır. 14 rütbeden oluşan tabloda hizmet eden kişiler ordu, sivil hizmet ve saray hizmeti olmak üzere üç gruba ayrılır. Rütbeler Tablosu'na göre 14. rütbe en düşük rütbeyi, 1. rütbe ise en yüksek rütbeyi temsil eder. Ve Rütbeler Tablosu 1917 yılına kadar modifikasyonlarla İmparatorluk Rusya'sının bürokrasisinde kullanılır (Riasanovsky ve Steinberg, 2016: 244). Bu bağlamda, Rusya'da rütbeye gereğinden fazla önem verildiği görülür. İnsan, insan olduğu için değil rütbesine göre değerlendirilir. İvan Vasilyeviç de öykünün bu bölümünde bu konuyu eleştirerek şu değerlendirmeler de bulunur: "...Burada sana sadece rütbeni sorarlar. Hükümet sekreteri olduğunu söylediğinde hiç kimse sana bakmak istemez..." (Sollogub, 1845: 8). Nitekim Vasili İvanoviç, genç adama rütbesini sorduğunda 12. rütbeden bir memur olduğu yanıtını alınca verdiği tepki şöyle olur: "...12. sınıf... Önemli bir şey değil..." (Sollogub, 1845: 11).

Öykünün dördüncü bölümü "Menzil" de (Stantsiya) de rütbeye verilen önem bir kez daha gözler önüne serilir. İvan Vasilyeviç ve Vasili İvanoviç atlarını değiştirmek için menzile² gelirler. Menzilci, at olmadığını söyleyerek müşterilerini bekletmesine rağmen danışman meclisinden gelen bir kişi atını değiştirerek menzilden ayrılır. Bu da bize o dönem Rusya'sında rütbenin ne kadar önemli olduğunu, insanlara rütbesine göre değer verildiğini bir kez daha gösterir.

Başta Gogol olmak üzere birçok Rus yazarın eserlerine konu olan görevini düzgün bir biçimde yapmayan ve rüşvet alan memurlar Rusya'nın kanayan yaralarından birini oluşturur. Sollogub da "Tarantas" da söz konusu memurları İvan Vasilyeviç aracılığıyla sert bir biçimde eleştirir. İvan Vasilyeviç, onlarda Rus olan hiçbir şeyin kalmadığını, onların Rus topraklarında yaşayan canavarlar olduğunu ve Rusya'yı yanlış yöne sürüklediğini söyler. Rus köylüsü hakkında çok az şey bilen bu memurlar, Rus köylüsünü de yabancı olarak görür. Slavcılık görüşünün bir parçası olarak Rus köylüsüne hayran olan genç adam öykünün üçüncü bölümü olan "Yol İzlenimlerinin Başı" nda (Naçalo Putyovih Vpeçatleniy) da şu soruyu sorar: "Rus köylüsünden daha güzel ne olabilir?" (Sollogub, 1845: 29).

Yine aynı bölümde, "Yol İzlenimlerinin Başı" nda İvan Vasilyeviç, ülkesine hiçbir faydası dokunmayan ve kendilerini mahveden soyluları da sert bir biçimde şu sözlerle eleştirir: "...Servetlerini ziyafetler, tiyatrolar, metresleri ve hayal edebileceğiniz bütün işe yaramaz şeyler için harcıyorlar. Eski isimlerimiz yok oluyor... Bir zamanlar zengin, misafirperver ve neşeli olan Rus soylusu, topraklarından ayrılıyor ve topraklarını fabrikalar kuran vurguncu tüccarlara veriyor..." (Sollogub, 1845: 33).

1 Dört tekerlekli uzun yol aracı.

2 Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer.

Öykünün altıncı bölümü “Vilayet Merkezi” nde (Gubernskiy Gorod) de Sollogub, İvan Vasilyeviç’in okul arkadaşı Fedâ aracılığıyla Sankt Peterburg ve Moskova’daki yaşamı okura gösterir. Fedâ, hem Sankt Peterburg hem de Moskova’da insanların tembel olduklarını, partilerde zaman geçirdiklerini ve hiçbir şey yapmadan zaman öldürdüklerini belirtir. Fedâ’ya göre ne Sankt Peterburg ne de Moskova gerçek Rus yaşamını yansıtmaz. İnsanlar sahte bir yaşamın peşinde koşarak hayatlarına devam ederler. Ne insan ilişkilerine ne dostluğa ne de aileye gereken önemi verirler. Sankt Peterburg’daki evlerde de geçmiş ve aileyi hatırlatan herhangi bir iz yoktur. Söz konusu durumu ise Fedâ şu sözlerle ifade eder: “...Geçmişe ait izi hiçbir evde bulamazsın: Ne aileye ait bir eşyayı, ne de büyüklere saygının işaretini. – Her şey moda fikirlerin hoşnutluğuyla yok ediliyor” (Sollogub, 1845: 75).

Öykünün beşinci bölümü “Otel” de (Gostinitsa) İvan Vasilyeviç, Vladimir kentine ulaştıklarında yol izlenimlerini yazmaya başlayacağını düşünür. Böyle düşünmesinin nedeni ise Vladimir’in eski bir Rus kenti olması ve Rus ruhunu taşımasıdır. Genç adam Vladimir ile ilgili bu duygular içindeyken Vasili İvanoviç ile Doğu ve Batı medeniyetleri hakkında şu görüşleri paylaşır: “...Birçoğumuz Batı medeniyetinin kötülüğünden kurtulmak, Doğu medeniyetinin özgünlüğünü kurmak istiyoruz.” (Sollogub, 1845: 47).

İvan Vasilyeviç, öyküde Slavcılık düşüncesinin bir parçası olan ulus ruhunun benimsenmesi bağlamında ulusal kimlik konusuna da vurgu yapar. Rus edebiyatının Batı edebiyatının etkisinden kurtulması, ulusal Rus kimliğine ve Rus diline dönüşmesi gerektiğini, ulusal Rus kimliğini de Rus köylüsünde bulacağını şu sözlerle ifade eder:

“...Edebiyatımıza Fransız peruğu, Alman elbiseleri giydiriyor, onu soytarı elbiseleriyle sarıp sarmalıyoruz. Bu zavallı çocuğun acılar içinde ağlayarak tükenip yok olduğunu görmüyoruz... Çocuğu özgür bırakın... Doğuştan gelen temel ilkelerine geri dönsün. Medeniyet bizi insanlarımızdan ayırıyor, bırakın medeniyet bizi birleştirsün. Kim bilir, belki de bazı köylü kulübelerinde geleceğimizin harika embriyosu saklanıyordu... İnsanların Fransızca konuştukları ve Fransız tarzında dans ettikleri Sankt Peterburg’un odalarında ilham arama. İnan bana bunu sıcak sobasının üzerinde yatabileceğin, karla kaplı fakir bir kulübede daha kolay bulacaksın” (Sollogub, 1845: 113).

İvan Vasilyeviç, öykünün ilerleyen bölümlerinde ulus ruhunun benimsenmesi bağlamında Rusya’daki mimari ile ilgili görüşlerini de dile getirir. Rusya’da ulusal mimarinin nasıl oluşacağı konusunda da değerlendirmelerde bulunur. Yeni Rus binalarında orijinallik olmadığını, binaların Rus ruhunu taşımadığını gördüğünde ise ulusal bir mimarinin yaratılıp yaratılmayacağını mümkün olup olmayacağını, ulusal mimarinin temellerinin nasıl belirleneceğini sorgular. Bu sorgulama sonucunda kiliselerdeki ve köylülerin yaşadığı yerlerdeki antik anıtların incelenerek ulusal mimarinin ve onun temellerinin oluşturulabileceği sonucuna ulaşır.

Öykünün on birinci bölümü olan “Rus Beyefendisi” nde (Russkiy Barin) ise İvan Vasilyeviç yolda Paris’te iken tanıştığı prens ile karşılaşır. Prens rahatına düşkün, tembel, çalışmayan, zamanını boşa harcayan, Rus olduğunu fakat Rusya’da yaşayamayacağını söyleyen birisidir. Avrupa’da yaşamaya alışan prens için Batı medeniyeti, aydın kesimin yaşamı olmadan nefes alması oldukça zordur. Avrupa’da yaşamasına rağmen prens kaba davranışlara sahiptir ve çalışanlarına da kaba davranır. At arabasını kullanan kişiye söylediği şu sözler de prensin kaba davranışlarını göstermektedir: “...Seni beş yüz kez kırbaçlayacağım, serseri...” (Sollogub, 1845: 121). At arabasını kullanan kişiye bu sözleri söyledikten sonra İvan Vasilyeviç’e dönen prens, genç adama at arabasını kullanan kişiyle ilgili şu sözleri söyler: “...Başka dil anlamıyorlar. Kamçı yemeden bir adım bile ilerlemiyorlar...” (Sollogub, 1845: 121).

Öyküsüne prensi yerleştiren Sollogub, prens aracılığıyla Rusya’nın kanayan bir başka yarası olan, 1861 yılında Çar II. Aleksandr (1855-1881) tarafından kaldırılan toprak köleliği sistemine, toprak sahipleri ile köylüler arasındaki ilişkiye de değinir. Prens gözünde topraklarıyla ilgilenen kâhya ve köylüler de kendisini kandıran ahlaksız kişilerdir. Prens, kendisinin Avrupa’dan Rusya’ya gelmesine neden olan kâhya ve köylüler ile ilgili şu değerlendirmeler de bulunur:

“... Köyüme gideceğim. Yapacak hiçbir şeyim yok. Kâhya hiç kira parası göndermiyor – şeytan bilir ne yazdığını. Köydeki ürünler zail olmuş, diğer arazi ise yanmış. Bütün bu saçmalıklarla ilgilenmeli miyim? Ben Avrupalı bir insanım, köylülerin işlerine engel olmuyorum. Düzenli olarak gelirim

aldığım sürece istedikleri gibi yaşayabilirler... Yurtdışında yaşadığım için beni kandırabileceklerini düşünüyorlar..." (Sollogub, 1845: 121-122).

Öykünün on üçüncü bölümü olan "Toprak Sahibi" nde (Pomeşçik) İvan Vasilyeviç ile Vasili İvanoviç toprak sahipleri ve köylüler hakkında konuşurlar. Çok sayıda toprak kölesi olan Vasili İvanoviç, toprak sahipleri kötü olsa bile köylünün toprak sahiplerini seçeceğini, toprak sahipleri ile köylüler arasında gizemli ve kutsal bir bağın olduğunu ifade eder. O dönemde köylüler zor şartlar altında yaşıyor olmasına rağmen yaşlı adam bu durumu kabul etmeyerek düşüncelerini şu sözlerle ifade eder: "...*Almanlar ve Fransızlar bizim köylülerimize çok acıyorlar: Onları zavallı kurbanlar olarak çağırıyorlar fakat gördüğün gibi bu zavallı kurbanlar birçok kişiden daha sağlıklı, karınları daha tok ve daha mutlular...*" (Sollogub, 1845: 148-149).

İvan Vasilyeviç, yol boyunca Rusya'nın ulusal özgünlüğüne dair herhangi bir yol izlenimi bulamaz. Zayıf karaktere sahip olan genç adam sorunlarla uğraşmak için de herhangi bir çaba göstermez. Sorunlarla karşılaşınca planını değiştirir. Yol boyunca karşılaştığı olaylardan da çalışması için yararlanmaz. Belinski, "Tarantas" üzerine yazısında "İvan Vasilyeviç gibileri çevremizde çok fazladır" diyerek gereksiz insana, diğer bir ifadeyle yeteneklerini ve zekâsını hiçbir alanda kullanamayan, çok iş yapmak isteyip harekete geçemeyen soylu aydınlara gönderme yapar ve bu kahramanın tipik olduğunu vurgular (Çernişevski, 1984: 337; Olcay, 2003: 141).

Öykü boyunca da Slavcıların görüşünü temsil eden, Batı düşmanı olan İvan Vasilyeviç'in Avrupalılar gibi giyinmesi ve Avrupa hakkında hayranlıkla konuşması ise yergi yoluyla çizilir:

"...Yağmurluğu Londra'dan, pantolonu Chevreuil atölyesinden, bastonu Verdier's den satın alınmış; saçları Ortaçağ tarzında kesilmiş, çenesinde hâlâ sakalının izleri görülmektedir... Burada hayatın ve hareketin bu kadar az olması çok yazık... Paris ise çok farklı... Ah Paris! Paris! Nerede senin güzel kadınların, tiyatroların, baloların..." (Sollogub, 1845: 7-8).

Öykünün son bölümü olan "Rüya" da (Son) seyahat boyunca karakterlerin karşılaştıkları Rusya'nın ters yüz edilmesi ironi yoluyla çizilir. Tarantas, kocaman bir kuşa dönüşür. Tarantasın değişmesiyle Rusya da değişir. İvan Vasilyeviç'in yol boyunca gördüğü bataklıklar verimli tarlalara dönüşür, insanlar hayat doludur, eskiden girilemeyen ormanlar temizlenmiş ve milli bir hazine gibi korunmaktadır. Her yerde bolluk ve medeniyet vardır. Genç adamın yol boyunca geçtiği Rus köyleri ise ilkel yapısını korumasına rağmen çok temiz ve düzenlidir. Genç adam yollarda tek bir sarhoşa ya da dilenciye rastlamaz. Hastaneler ve okullar inşa edilmiştir. Hiçbir sınıf ayrımı yapılmadan çocuklar okullarda öğrenim görmektedir.

Avrupa hayranı olan ve Rusya'da yaşayamayacağını söyleyen prens de eski Rus soyluları gibi giyinmeye başlar. Genç adam, prensin yeni giyim tarzını şu sözlerle betimler: "...*Başında kunduz şapkası vardı... Ayağına giymiş olduğu keçi derisinden yapılmış sarı renk botları ise eski geleneğe göre onun soylu sınıftan geldiğini kanıtlamaktaydı...*" (Sollogub, 1845: 274).

Eskiden tembel olan prens ise artık çalışır. İş çıkışı İngiliz kulüpleri yerine Rus kulüplerine gider. Bu kulüpler artık oyun oynanan yerler değil, yeni bilgilerin öğrenildiği yerlerdir. Prens evindeki tabloları İtalyan okuluna değil, Arzamas Okulu'na³ yaptırır. Kütüphanesinde başyapıt olmuş yabancı kitaplar dışında yabancı kitap bulunmaz. Kütüphanesinde Rus klasikleri vardır. Geçmişin izlerini taşımayan evler de değişir. Genç adam, prense mobilyalarını en azından yılda bir kez değiştirdiğini söylediğinde aldığı yanıt şu olur: "*Tanrı korusun! Benim kalem, yüzyıllardır değişmeden durmaktadır. Atalarımın bütün izleri ciddi bir biçimde korunmuştur: Tıpkı bütün eylemlerin bir anıtı gibi! Onların anıları yok olmuyor fakat nesilden nesle geçiyor...*" (Sollogub, 1845: 280).

Dünyada mutluluk var, hayat yaşamaya değer diye haykıran İvan Vasilyeviç arzuladığı "Slav çağına" gitmek üzereyken tarantas devrilir. İvan Vasilyeviç ve Vasili İvanoviç de tarantasın altında kalırlar.

³ Arzamas Sanat Okulu (1802-1862), Rus ressam Aleksandr Vasilyeviç Stupin (1776-1861) tarafından Arzamas kentinde kurulan Rusya'nın ilk özel taşra sanat okuludur.

SONUÇ

Çalışmamızda, 1840'lı yılların Rusya'sında yaşanan ideolojik tartışmaları, sosyal, ekonomik ve ahlaksal koşulları günümüz okuru tarafından çok fazla bilinmeyen fakat yazıldığı dönemde Rusya'da büyük ses getiren Sollogub'un "Tarantas" adlı eseri ışığında incelemeye çalıştık. 1840'lı yıllarda Rusya'nın geleceğinin ve gelişme yollarının belirlenmesinde iki farklı görüşün, Slavcılık ve Batıcılığın ortaya çıktığı görülür. Sollogub da "Tarantas" adlı eserine Slavcılık ve Batıcılık tartışmasını taşıyarak İvan Vasilyeviç kişiliğinde yergi ve ironi yoluyla Slavcılı ve onların düşüncelerini eleştirir. Bir metafor olarak kullandığı tarantasın devrilmesi ile de onların arzuladığı Slav çağının bir ütopya olduğunu vurgular. Slav çağının ütopya olduğu görüşü Sollogub dışında, Andrzej Walicki gibi bazı bilim insanları tarafından da paylaşılır ve Slav çağını "geçmişe dönük ütopyacılık" olarak tarif ederler (Riasanovsky ve Steinberg, 2016: 375).

Sollogub'un "Tarantas" ı yolculuk izlenimleri tarzında yazması da okura 1840'lı yılları Rusya'sının panoramik bir görüntüsünü sunar. Vasili İvanoviç ve İvan Vasilyeviç ile Moskova'dan Kazan'a kadar birlikte seyahat eden okur, ideolojik tartışmaların yanı sıra ülkenin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve ahlaksal koşullarını da değerlendirme fırsatı bulur. Okur, Vasili İvanoviç ve İvan Vasilyeviç'in yol boyunca kendi aralarında yaptıkları konuşmalar ve karşılaştıkları kişiler aracılığıyla ülkede var olan rüşvet, rütbeye verilen önem, yozlaşmış insan ilişkileri, soylu sınıfın yaşam tarzı, Sankt Peterburg ve Moskova'daki yaşam, toprak sahipleri tarafından kötü muamele gören köylüler, toprak köleliği, milli değerlerinden ve ulusal kimliğinden uzaklaşmaya başlayan Rusya hakkında da fikir sahibi olur. Yapılan eser incelemesi doğrultusunda da Sollogub'un "Tarantas" ının 1840'lı yılların Rusya'sında yaşanan ideolojik tartışmalara, sosyal, ekonomik ve ahlaksal koşullara ışık tuttuğu sonucuna ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Cornwell, N. (1988). *The Society Tale in Russian Literature: From Odoevski to Tolstoi (Studies in Slavic Literature and Poetics)*, Editions Rodopi B.V., y.y.
- Gorskaya, Ye. "Vladimir Sollogub i Yego Tarantas". <http://artpolitinfo.ru/vladimir-sollogub-i-ego-tarantas/>. (06.05.2017).
- Nemzer, A. S. (1982). *Vladimir Sollogub i Yego Glavnaya Kniga*, İzdatelstvo Kniga, y.y.
- Olçay, T. (2003). *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Pçelov, Ye. V. (2003). *Monarhi Rossii*, OLMA Media Grupp, Moskva.
- Riasanovsky, N. V. ve Steinberg, M. D. (2016). *Rusya Tarihi*, (Çeviren: F. Dereli), İnkilap, İstanbul.
- Sollogub, V. A. (1845). *Tarantas: Putyoviye Vpeçatleniya*, İzdaniye Knigoprodavtsa Andreyva İvanovna, Sankt Peterburg.